

УДК 321.7+316.653(049.3)

DOI : <https://doi.org/10.22182/spm.7512022.15>

Приказ

Саво Симић**Институт за политичке
студије, Београд***УПРАВЉАЊЕ
ДЕМОКРАТСКИМ
(НЕ)ПОВЕРЕЊЕМ****

Иван Крастев. 2013.

*С вером у неповерење:
Може ли демократија да
опстане када не верујемо
својим лидерима.*

Београд: Клио, 100 стр.

Дело светски чувеног политиколога Ивана Крастева, „С вером у неповерење” представља један кратак политиколошки преглед незадовољства демократског на-

слеђа садашњих и будућих генерација. И сам Крастев признаје да овај „без опус” није упутство за склапање компликоване демократске Рубикове коцке. Циљ дела је да нас постепено уведе у једну комплексну тему, пробуди и продуби истраживачки дух, уједно одбијајући да пријемчивим стилем писања дело смести у ексклузивно академско штиво.

Садржај се састоји од три дела, унутар којих се, засебно, налази између шест и седам наслова. Традиционално Крастев унутар сваког наслова отвара много питања, упућена како себи тако и читаоцу. Премда се иницијално да закључити да су делови тематски одвојене целине, сваки се наслов може читати самостално, независно од остатка текста иако је - ради лакшег приступа разматрању бугарског политиколога - препоручљиво читати по наведеном редоследу. Кључни, али не и једини аналитички појмови у орбити овог дела могу свести на: *изборе, транспарентност и (не)поверење*. Сваки од ових елемената може се изучавати самостално, ипак у функцији испитивања целокупног

* Имејл адреса: savo.simic95@gmail.com.

** Рад је настао у оквиру научно-истраживачке делатности Института за политичке студије, коју финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја.

демократског стања једног ентитета, међузависност појмова чини се нужном. Демократија се данас не може замислити без могућности избора или партијске компетитивности, без транспарентности као принципа јавне одговорности власти онама коју су пристанак дали и упоредо поверења да је такав систем способан да одговори на највећи број политичких, економских и друштвених захтева. Осим њих у књизи се такође истичу термини *моћи, идентитета, капитализма и друштвених револуција*.

Цитирајући већ на самом почетку графит типичан за масиве градских центара „избори ништа не мењају”, Крастев нас одмах суочава са једним непријатним, али свакодневно присутним друштвеним ставом. Јасно примећује немогућност данашњих бирача да утичу на темељне политичке промене, што у крајњем случају обезвређује учешће појединца у политичком животу заједнице. Овакав несклад последица је продубљене неравнотеже између демократије и капитализма, јавног интереса и тржишта, коју бирач више не контролише. Противуречни облици управљања трпе један другог у либералној демократији. Демократија

захтева једнакост попут оне у истоветном вредновању сваког гласа на изборима и једнаких права грађана, док се капитализам служи неједнаком расподелом ресурса. Временом је капитализам *de facto* однео преимућство или ауторовим речима: „Политика је сведена на уметност прилагођавања императивима тржишта”.

Позивајући се на роман Жозеа Сарамега „*Оглед о лудици*” Крастев приказује формирање једне не толико очекиване колико могуће изборне праксе. Наиме како тумачити изборни резултат у коме су, више од свих других политичких опција, преференције већине бирачког тела освојили бели листићи. Да ли је политика постала безидејна или су - незадовољни позицијом, опозицијом и немогућношћу да утичу на политички процес - грађани решили да побуну дефинишу другачијим средствима? На ова и слична питања тешко је одговорити, с обзиром да политичко незадовољство још није оваплоћено на овај начин. Ипак не бисмо имали права чудити се уколико у непосредној будућности присуствујемо њеној изненадној појавности. Аргумент поткрепљује подацима да велики број Европљана увиђа

дубљу разлику између жеља јавности и праксе њихових влада на једној страни и порастом незадовољства нових друштвених покрета уз одсутност јасно дефинисаних циљева на другој.

У бити Крастев покушава да испита границе пређутно прихваћеног. Дискурса и норми усвојених без даљег критичког осврта на њихов развој. Такви наративи често су нам приказани у облику аксиома или императива, демократије као јединог и најбољег модела политичког управљања. Криза демократије коју нам нуди аутор јесте криза оскудне или недостатне *самокорекције*. Демократска форма може остати нетакнута, али је демократски садржај постао ван домашаја демоса. Промена изборних правила или начина доношења одлука, демократски садржај не чини доступнијим грађанству.

Ова теза поготово добија валидност на примеру Републике Србије, јер се придруживање Европској унији у скоро свакој српској власти од 2000. године узимало безрезервно, каткад потпуно опречно од става домаће јавности. О таквом се питању грађани до сада нису могли изјаснити на референдуму. Поједностављено,

грађани верују да суштински не могу дати свој допринос политичким променама што је узрок неповерења које не заобилази ни етаблиране демократске институције. Ера интернета и нових форми комуникације са собом је донела нове захтеве. Непосредна демократија не делује толико удаљено од времена античког полиса, иако би њен конституционализам данас изгледао потпуно другачије.

Можда и највећи политички мит који Крастев разбија, тиче се *апсолутне транспарентности*. Иако је у основи њен поборник и сматра је важним принципом одржања демократског поверења, он је подједнако уверен у опасност њеног радикализма. Питање захтева за повећаном транспарентношћу доводи у везу са друштвеном контролом и тоталитарним државама, стању сличном анти-утопијским делима „*Врли нови свет*” или „*1984*”. Уосталом откривене информације осим нових питања стварају различита тумачења. Није реткост да поједини делови друштва одбијају могућност прихватања јавних података, уједно креирајући и бивајући подложни различитим теоријама завере.

С вером у неповерење представља не само кратак

преглед изазова демократског света, већ и оптимистичан покушај поновне изградње поверења на другачијим основама. Крастев нас упозорава да је усвајање образаца понашања из капитализма креирало бирача-потрошача, подложнијег напуштању система било једноставним одласком из државе или одустајањем од политике. Наш грађанин-потрошач нема потенцијал за изградњу друштвеног и институционалног поверења. Нема брзих пречица до нове стабилности, с тога *управљање неповерењем* није дугорочно одржив систем. Грађанин-партиципант, активан у остварењу реформи нових друштвених спојница,

јесте грађанин промена.

Често тренутна права узимамо олако здраво за готово, избегавамо њихову употребу због конформизма или не реагујемо када их други злоупотребљавају. Грађанско незадовољство не можемо исказати као купац који ће производ заменити другим потрошачким објектом. Допринос дела јесте у схватању да се некада морамо вратити старим и ефикасним концептима. Разумевање да једино помоћу новог грађанина, ослобођеног конзумеристичког духа, неподлеглог новом технолошко-капиталистичком окружењу, можемо мењати и обликовати политичку стварност.*

* Овај рад је примљен 15. јануара 2022. године, а прихваћен на састанку Редакције 31. марта 2022. године.